

Uchwała SN z dnia 17 listopada 2009 r. (III CZP 83/09)

Wymóg całkowitego pokrycia granic zaskarżenia przez zakres przedmiotowy wniosku apelacyjnego

Sentencja:

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Teresy Z. przy uczestnictwie Tadeusza Z. o podział majątku wspólnego, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 17 listopada 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z dnia 7 maja 2009 r.:

„Czy w przypadku, gdy uczestnik postępowania nieprocesowego, wezwany do usunięcia braku apelacji polegającego na niezaznaczeniu zakresu żądanej zmiany we wniosku o zmianę postanowienia sądu pierwszej instancji orzekającego co do istoty sprawy, wskazuje zakres żądanej zmiany w taki sposób, że zachodzi rozbieżność pomiędzy zakresem zaskarżenia tego postanowienia wskazanym w apelacji a zakresem żądanej zmiany, zaznaczonym we wniosku o zmianę postanowienia, polegająca na tym, że zakres żądanej zmiany jest węższy od zakresu zaskarżenia, apelacja podlega odrzuceniu na podstawie art. 373 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., jeśli jednocześnie apelacja zawiera, zgłoszony jako ewentualny, wniosek o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, w którym zakres żądanego uchylenia pokrywa się z zakresem zaskarżenia postanowienia?”

podjął uchwałę:

Zaznaczenie w apelacji zakresu żądanej zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia w sposób niezgodny z granicami zaskarżenia nie stanowi braku uniemożliwiającego nadanie biegu apelacji, jeżeli ze względu na tzw. integralność zaskarżonego orzeczenia sąd drugiej instancji może wyjść poza te granice oraz granice wniosków.

Stanowisko Sądu Najwyższego:

Zgodnie z art. 368 § 1 k.p.c., apelacja - oprócz innych istotnych elementów konstrukcyjnych - powinna zawierać oznaczenie orzeczenia, od którego została wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości, czy w części, a także wniosek o zmianę lub uchylenie orzeczenia z zaznaczeniem zakresu żądanej zmiany lub uchylenia. Wymagania te, wprowadzone do kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554), mają istotne znaczenie, wskazując bowiem zakres zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, decydują - z jednej strony - o granicach prawomocności tego orzeczenia w części niezaskarżonej (art. 363 § 1 k.p.c.) oraz - z drugiej strony - o granicach kognicji sądu drugiej instancji rozpoznającego sprawę na skutek apelacji.

Z kolei wniosek apelacyjny stanowi urzeczywistnienie zasady dyspozycyjności, z której wynika m.in., że sąd nie podejmuje żadnych czynności ani nie wydaje orzeczenia bez lub wbrew zwerbalizowanej woli strony, choćby - jak w wypadku wniosku apelacyjnego - nie był związany żądaniem.

W tej sytuacji braki, niedokładności lub sprzeczności we wskazaniu granic zaskarżenia oraz zaznaczeniu zakresu żądanej zmiany lub uchylenia kwestionowanego orzeczenia stanowią okoliczność uniemożliwiającą nadanie apelacji właściwego biegu. Innymi słowy, aby apelacja spełniała wyma-

„[...] wniosek apelacyjny stanowi urzeczywistnienie zasady dyspozycyjności, z której wynika m.in., że sąd nie podejmuje żadnych czynności ani nie wydaje orzeczenia bez lub wbrew zwerbalizowanej woli strony, choćby - jak w wypadku wniosku apelacyjnego - nie był związany żądaniem.”

„[...] aby apelacja spełniała wymagania określone w art. 368 § 1 k.p.c., zakres przedmiotowy wniosku apelacyjnego musi w całości pokrywać granice zaskarżenia.”

gania określone w art. 368 § 1 k.p.c., zakres przedmiotowy wniosku apelacyjnego musi w całości pokrywać granice zaskarżenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 2006 r., II CZ 53/06, nie publ. i z dnia 4 października 2006 r., II CZ 65/06, nie publ.).

„Jeżeli zatem zakres przedmiotowy zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji jest szerszy od zakresu przedmiotowego wniosku apelacyjnego, apelacja nie spełnia wymagań określonych w art. 368 § 1 pkt 1 i 5 k.p.c. i podlega odrzuceniu [...].”

Jeżeli zatem zakres przedmiotowy zaskarżenia orzeczenia sądu pierwszej instancji jest szerszy od zakresu przedmiotowego wniosku apelacyjnego, apelacja nie spełnia wymagań określonych w art. 368 § 1 pkt 1 i 5 k.p.c. i podlega odrzuceniu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2007 r., III CZP 20/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 61).

Rozstrzygając zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy, trzeba jednak wziąć pod rozwagę jeszcze jedną istotną okoliczność, która nie pozwala na podjęcie uchwały uwzględniającej treść postawionej już tezy. Należy uwzględnić, że wątpliwość wypełniająca przedstawione do rozstrzygnięcia

zagadnienie prawne powstała w sprawie o podział majątku wspólnego, a więc w jednej z tzw. spraw działowych, w których orzeczenia in merito są ze swej istoty niepodzielne (integralne). Opisując charakter spraw działowych, w doktrynie oraz w orzecznictwie trafnie zauważono, że orzeczenia wydawane w tych sprawach muszą dotyczyć całości przedmiotu działu, zatem z reguły nie może następować ich częściowe uprawomocnianie się; stanowią one powiazaną, integralną całość, a poszczególne rozstrzygnięcia są wzajemnie zależne i uwarunkowane. Taki nierozzerwalny związek zachodzi zwłaszcza pomiędzy rozstrzygnięciem o sposobie podziału i orzeczeniem o spłatach lub dopłatach lub o obowiązku wydania przedmiotu działu, a wadliwość jednego z nich skutkuje koniecznością zmiany lub uchylenia orzeczenia działowego w całości i orzeczenia o całości podziału albo przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 1964 r., III CR 294/64, OSNCP 1965, nr 7-8, poz. 130, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 63/98, nie publ., i z dnia 9 maja 2008 r., III CZP 26/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 90).

„Tak więc apelacja w sprawach działowych - niezależnie od tego, czy została skierowana przeciwko całemu orzeczeniu co do istoty sprawy, czy tylko przeciwko jego części - jest, pomijając nieliczne wyjątki, apelacją dotyczącą całego orzeczenia, także w rozumieniu art. 368 § 1 pkt 1 k.p.c., co oznacza, że sąd drugiej instancji może wyjść poza granice wskazane przez skarżącego oraz poza granice jego wniosków.”

Tak więc apelacja w sprawach działowych - niezależnie od tego, czy została skierowana przeciwko całemu orzeczeniu co do istoty sprawy, czy tylko przeciwko jego części - jest, pomijając nieliczne wyjątki, apelacją dotyczącą całego orzeczenia, także w rozumieniu art. 368 § 1 pkt 1 k.p.c., co oznacza, że sąd drugiej instancji może wyjść poza granice wskazane przez skarżącego oraz poza granice jego wniosków (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1977 r., III CZP 7/77, OSNCP 1977, nr 11, poz. 205, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1999 r., I CKN 379/98, OSNC 2000, nr 3, poz. 59).

W konsekwencji należy przyjąć, że jeżeli ze względu na integralność orzeczenia sąd drugiej instancji może wyjść poza granice zaskarżenia oraz granice wniosków apelacji, zaznaczenie w niej zakresu żądanej zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia w sposób niezgodny z granicami zaskarżenia nie stanowi braku uniemożliwiającego nadanie biegu apelacji.

Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że niezwiązanie sądu drugiej instancji w sprawach działowych granicami zaskarżenia i granicami wniosków nie oznacza rozluźnienia wymagań stawianych w art. 368 § 1 k.p.c. Także zatem w tych sprawach skarżący jest zobowiązany wskazać, czy orzeczenie sądu pierwszej instancji jest zaskarżone w całości, czy w części, a także zaznaczyć we wniosku o zmianę lub uchylenie orzeczenia zakresu żądanej zmiany lub uchylenia. Brak tych elementów uniemożliwia nadanie biegu apelacji, co - jak wskazano - nie dotyczy jedynie niespójności między tymi elementami, tj. rozbieżności między zakresem żądanej zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia a granicami zaskarżenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.

Wyrok SN z dnia 9 maja 2017 r. (I PZ 1/17)

Przesłanki uchylenia wyroku przez sąd drugiej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania

Stan faktyczny:

Sąd Okręgowy w (...) IX Wydział Pracy po rozpoznaniu sprawy z powództwa D.C., A.C., T.S. przeciwko S. S. o ryczałty za noclegi, na skutek apelacji powodów wyrokiem z 3 sierpnia 2016 r. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w B. do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony zażaleniem do Sądu Najwyższego złożonym w imieniu pozwanej. Rozstrzygnięciu zarzucono naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c.

Stanowisko Sądu Najwyższego:

Zdaniem Sądu Najwyższego zażalenie jest uzasadnione. Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c. uchylenie wyroku połączone z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji może nastąpić w razie nierozpoznania istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji oraz gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Analiza pisemnych motywów zaskarżonego wyroku nie wskazuje, do której przesłanki art. 386 § 4 k.p.c. odwołał się Sąd drugiej instancji uchylając zaskarżony wyrok. Wydaje się, że podstawy orzeczenia kasatoryjnego należy upatrywać w nierozpoznaniu istoty zgłoszonego roszczenia. Sąd Okręgowy bowiem przeanalizował zakres żądania pozwu i stwierdził, że w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej powodom powinien przysługiwać ryczałt za nocleg w wysokości 25% limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. W konsekwencji ocenił, że rzeczą Sądu I instancji było rozpoznanie sprawy w myśl powyższych uwag i uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji. Sąd Okręgowy nie przeanalizował jednak, w odniesieniu do okoliczności, jaki był cel przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wymaga przypomnienia, że nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na porzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania w ogóle materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 października 2016 r., III UZ 10/16 wraz z obszernie przywołanym orzecnictwem). Również skarżący szeroko odwołał się do orzecznictwa Sądu Najwyższego. Trafnie zauważył, że w wyroku z 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10 Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie „istoty sprawy”, o którym

„[...] nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. polega na porzestaniu na błędnym przyjęciu przez sąd pierwszej instancji przesłanki niweczącej lub hamującej roszczenie (prekluzja, przedawnienie, potrącenie, brak legitymacji, prawo zatrzymania itp.) albo na zaniechaniu zbadania w ogóle materialnej podstawy żądania, niezbadaniu podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia albo całkowitym pominięciu merytorycznych zarzutów pozwanego [...]”

mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie. W wyroku z 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11 Sąd Najwyższy uznał, że nierozpoznanie istoty sprawy dotyczy niezbadania roszczenia będącego podstawą powództwa, czy zarzutu przedawnienia, potrącenia, np. sąd oddała powództwo z powodu przedawnienia roszczenia, które to stanowisko okazało się nietrafne, a nie

„[...] pojęcie „istoty sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie.”

nika z merytorycznej oceny zasadności powództwa w świetle przepisów prawa materialnego; w wyroku z 25 listopada 2003 r., II CK 293/2002 przyjęto, że okoliczność, iż sąd nie rozważył wszystkich mogących wchodzić w grę podstaw odpowiedzialności pozwanego, od którego powód domaga się odszkodowania i nie ustalił wysokości szkody, nie stanowi nierozpoznania istoty sprawy.

Orzecznictwo Najwyższego jest zatem już utrwalone i nie budzi wątpliwości interpretacyjnych rozumienie pojęcia istoty sprawy. Co do drugiej przesłanki uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji - wiąże się wyłącznie z potrzebą przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Sąd drugiej instancji może zatem skorzystać z uprawnienia kasatoryjnego tylko wówczas, gdy w sprawie w ogóle nie przeprowadzono

„Sąd drugiej instancji może zatem skorzystać z uprawnienia kasatoryjnego tylko wówczas, gdy w sprawie w ogóle nie przeprowadzono postępowania dowodowego albo dotychczas zebrany materiał dowodowy jest zupełnie nieprzydatny do wydania wyroku. Nie spełnia natomiast tego wymagania potrzeba nawet znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego.”

postępowania dowodowego albo dotychczas zebrany materiał dowodowy jest zupełnie nieprzydatny do wydania wyroku. Nie spełnia natomiast tego wymagania potrzeba nawet znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 20 października 2015 r., I UZ 13/15).

Składający zażalenie trafnie argumentował, że Sąd Rejonowy rozpoznał istotę sprawy. Rozpoznał bowiem merytorycznie żądanie powodów i oddalił powództwo o ryczałty za noclegi. Rozstrzygnięcie zostało poprzedzone postępowaniem dowodowym, zarówno z dokumentów jak i zeznań świadków, wyniki postępowania zostały ocenione i stanowiły podstawę ustalenia istotnych okoliczności sprawy, a finalnie sąd dokonał wyboru i zastosowania norm prawa materialnego. Jak wynika z uzasadnienia wyroku, Sąd Rejonowy jako materialnoprawną podstawę rozstrzygnięcia przyjął przede wszystkim

stosowne przepisy Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz. U. Nr 236, poz. 1991 z późn. zm.), które obowiązywało w okresie objętym żądaniami pozwów, a także aktualnie obowiązującego i wskazywanego przez Sąd Okręgowy Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej. Sąd I instancji w szczególności wyjaśnił materialne podstawy żądania powodów oraz wskazał na fakt, że powodowie nie spełnili obowiązku sprecyzowania dni odbywanych podróży służbowych w nawiązaniu do wartości ryczałtów, nadto ocenił, że nie wykonywali pracy w międzynarodowym transporcie w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy z 6 września 2001 r. o transporcie drogowym (Dz. U. z 2015 r. poz. 211 z późn. zm.). Sąd Rejonowy, wobec wyniku postępowania, doszedł do przekonania, że brak podstaw do uwzględnienia powództwa.

rozpoznał jego podstaw. Natomiast w postanowieniu z 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10 przyjął, że w omawianym pojęciu nie chodzi o niedokładności postępowania, polegające na tym, że sąd pierwszej instancji nie wziął pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć do należytego rozpoznania sprawy lub nie rozważył wszystkich okoliczności. W uzasadnieniu wyroku z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07 (OSNP 2009 nr 1-2, poz. 2) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że do nierozpoznania istoty sprawy nie dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie opiera się na przesłance procesowej lub materialnoprawnej unicestwiającej, lecz wy-

nie opiera się na przesłance procesowej lub materialnoprawnej unicestwiającej, lecz wy-

nie opiera się na przesłance procesowej lub materialnoprawnej unicestwiającej, lecz wy-

Sąd Najwyższy przy tym wszystkim wskazuje, że zarzuty apelacji dotyczyły naruszenia prawa materialnego przez nieprawidłową interpretację oraz zaniechania wyjaśnienia wszystkich istotnych okoliczności, jak też pominięcia dowodu z przesłuchania stron, a wniosek został sprowadzony do zmiany zaskarżonego wyroku i uwzględnienia powództwa. Sąd Okręgowy stwierdzając uchybienia w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, czy to przez błędy proceduralne, czy przez naruszenie prawa materialnego - bo nie wynika to z treści uzasadnienia - nie mógł przyjąć, że nie doszło do rozpoznania istoty sprawy. O rozpoznaniu istoty sprawy nie stanowi bowiem tylko prawidłowe rozstrzygnięcia sporu. W aktualnym stanie prawnym przewidującym w procedurze apelację pełną, ewentualne uzupełnienie postępowania dowodowego, nawet w znaczącym zakresie, powinno nastąpić w postępowaniu drugoinstancyjnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 5 listopada 2013 r., II PZ 28/13, publ. Legalis). Analiza argumentacji Sądu Okręgowego prowadzi też do wniosku, że przyczyny zastosowania art. 386 § 4 k.p.c. nie stanowiła potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dlatego, należy uznać, że również ta przesłanka wydania wyroku kasatoryjnego w niniejszej sprawie nie zachodziła.

Mając na uwadze przedstawione stanowisko, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.